

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। मरुतः। त्रिष्टुप्, १-११ द्विपदा विराट्।

क ई व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अध स्वश्वाः ॥ ७.०५६.०१

के। ईम्- इमे। व्यक्ताः- दीप्तिमन्तः। नरः- नेतारः। सनीळाः- समानौकसः। रुद्रस्य मर्ताः- रुद्रजाः। अध- अपि च। स्वश्वाः- शोभनपृषदश्वा मरुतः ॥१॥

नकिर्ह्येषां जनूषि वेद ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम् ॥ ७.०५६.०२

एषाम्- एतेषाम्। जनूषि- जन्मानि। नकिः- न कश्चिदपि। वेद- जानाति। मिथः- परस्परं त एव। जनित्रम्- जन्मानि। विद्रे- जानन्ति ॥२॥

अभि स्वपूर्भिर्मिथो वपन्त वातस्वनसः श्येना अस्पृधन् ॥ ७.०५६.०३

स्वपूर्भिः- स्वकीयगतिभिः। मिथः- परस्परम्। वपन्त- सङ्गच्छन्ते। वातस्वनसः- वायुशब्दाः। श्येनाः- पक्षिण इव पतन्तः। अस्पृधन्- स्पर्धन्ते ॥३॥

एतानि धीरौ निण्या चिकेत पृश्निर्यदूधौ मही जभार ॥ ७.०५६.०४

यत्- यानि। मही- महती। पृश्निः- वाग्देवी। ऊधः- अन्तरिक्षे। जभार- दधार। तानि। एतानि- इमानि। निण्या- रहस्यानि मारुतानि। धीरः- धारणाकुशल एव। चिकेत- जानाति ॥४॥

सा विट् सुवीरा मरुद्भिरस्तु सनात्सहन्ती पुष्यन्ती नृम्णम् ॥ ७.०५६.०५

सा। विट्- प्रजा। सुवीरा- शोभनवीरैरुपेता। मरुद्भिः। अस्तु- भवतु। सनात्- चिरकालात्। सहन्ती- शत्रून् अभिभवन्ती। नृम्णम्- बलम्। पुष्यन्ती अस्तु ॥५॥

यामं येषाः शुभा शोभिष्ठाः श्रिया सम्मिश्रा ओजोभिर्ग्राः ॥ ७.०५६.०६

यामम्- गन्तव्यं प्रदेशम्। येषाः- अतिशयेन गच्छन्तः। शुभा- दीप्त्या। शोभिष्ठाः- अतिशयेन शोभमानाः। ओजोभिः- तेजोभिः। सम्मिश्राः- सम्यक् मिश्रिताः। उग्राः- उद्गूर्णाः ॥६॥

उग्रं व ओजः स्थिरा शवांस्यधा मरुद्भिर्गणस्तुविष्मान् ॥ ७.०५६.०७

वः- युष्माकम् । ओजः- बलम् । उग्रम्- उद्गूर्णम् । शवांसि- बलानि । स्थिरा- दृढानि । अध-
अथ । मरुद्भिर्गणः- मरुद्गणः । तुविष्मान्- प्रभूतः ॥७॥

शुभ्रो वः शुष्मः क्रुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः ॥ ७.०५६.०८

वः- युष्माकम् । शुष्मः- बलम् । शुभ्रः- दीप्तम् । क्रुध्मी- क्रोधनशीलानि । मनांसि- चित्तानि ।
धृष्णोः- शत्रुधर्षकस्य । शर्धस्य- मरुद्गणस्य । धुनिः- कम्पनम् । मुनिरिव- मुनेरिव भवति ॥८॥

सनेम्यस्मद्युयोत दिद्युं मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ्गः ॥ ७.०५६.०९

सनेमि- पुराणम् । दिद्युम्- प्रहरणम् । अस्मत्- अस्मत्तः । युयोत- पृथक्कुरुत । वः- युष्माकम् ।
दुर्मतिः- क्रोधमतिः । नः- अस्मान् । मा । प्रणक्- व्याप्नोतु ॥९॥

प्रिया वो नाम हुवे तुराणामा यत्तुपन्मरुतो वावशानाः ॥ ७.०५६.१०

यत्- येन । वावशानाः- कामयमानाः । मरुतः । तृपत्- तृप्तिं गच्छन्ति । तेषाम् । तुराणाम्-
त्वरमाणानां युष्माकम् । प्रिया- प्रियेण । नाम- नाम्ना । हुवे- आह्वयामि ॥१०॥

स्वायुधास इष्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शुम्भमानाः ॥ ७.०५६.११

स्वायुधासः- शोभनप्रहरणाः । इष्मिणः- गन्तारः । सुनिष्काः- शोभनाभरणाः । उत- अपि च ।
स्वयम् । तन्वः- शरीराणि । शुम्भमानाः- शोभयन्तः ॥११॥

शुचीं वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचिभ्यः ।

ऋतेन सत्यमृतसाप आयुञ्छुचिजन्मानः शुचयः पावकाः ॥ ७.०५६.१२

मरुतः- हे प्राणविशेषाः । शुचीनाम्- शुद्धानाम् । वः- युष्माकम् । शुची- शुद्धानि । हव्या-
हव्यानि । शुचिभ्यः- शुद्धेभ्यः । शुचिम्- शुद्धम् । अध्वरम्- ध्वरविरोधिकर्म सर्वभूतहितकर्म ।

हिनोमि- प्रेरयामि । शुचिजन्मानः- शुद्धस्वभावाः । शुचयः- शुद्धाः । पावकाः- शोधकाः । ऋतेन- धर्मेण । सत्यम् । ऋतसापः- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्पर्शकाः । आयन्- अगच्छन् ॥१२॥

अंसेष्वा मरुतः खादयौ वो वक्षस्सु रुक्मा उपशिश्रियाणाः ।

वि विद्युतो न वृष्टिर्भी रुचाना अनु स्वधामायुधैर्यच्छमानाः ॥ ७.०५६.१३

अंसेषु- स्कन्धेषु । मरुतः । वः- युष्माकम् । खादयः- अलङ्कारविशेषाः । वक्षःसु- उरोदेशेषु । रुक्माः- हाराः । उपशिश्रियाणाः- आश्रयन्ते । वृष्टिभिः- वर्षाभिः । विद्युतः- तडितः । न- इव । रुचानाः- रोचमानाः । स्वधाम्- उदकम् । अनु- अनुसृत्य । आयुधैः- मेघताडनैः । यच्छमानाः- यच्छन्तः ॥१३॥

प्र बुध्या व ईरते महांसि प्र नामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम् ।

सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम् ॥ ७.०५६.१४

वः- युष्माकम् । बुध्या- अन्तरिक्षजानि । महांसि- तेजांसि । प्र- प्रकर्षेण । ईरते- गच्छन्ति । प्रयज्यवः- प्रपूज्याः । नामानि- उदकानि । नमयन्तीति नामानि । तिरध्वम्- वर्धयत । मरुतः- हे वाताः । सहस्रियम्- अनन्तम् । दम्यम्- गृह्यम् । गृहमेधीयम् । एतम्- इमम् । भागम् । जुषध्वम्- सेवध्वम् ॥१४॥

यदि स्तुतस्य मरुतो अधीथेत्या विप्रस्य वाजिनो हवीमन् ।

मक्षू रायः सुवीर्यस्य दात नू चिद्यमन्य आदभदरावा ॥ ७.०५६.१५

यदि- यस्मात् कारणात् । मरुतः । वाजिनः- हव्यवतः । विप्रस्य- मेधाविनो मम । हवीमन्- हव्ययुक्ते स्तोत्रे क्रियमाणे । स्तुतस्य- स्तुतं मन्त्रम् । इत्या- एवम् । अधीथ- अवगच्छथ । तस्मात् कारणात् । मक्षु- क्षिप्रम् । सुवीर्यस्य- शोभनवीर्यस्य । रायः- दानयोग्यसम्पदम् । दात- दत्त । अरावा- अदाता लोभी । अन्यः- इतरः । यम्- याम् । नू चित् आदभत्- नाभिहन्यात् । तां दत्त ॥१५॥

अत्यासो न ये मरुतः स्वच्चो यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः।

ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीळिनः पयोधाः ॥ ७.०५६.१६

ये । मरुतः । अत्यासः- तुरगाः । न- इव । स्वच्चाः- सुव्यक्ताः । यक्षदृशः- उत्सवद्रष्टारः । मर्याः-
मर्त्याः । न- इव । शुभयन्त- स्वात्मनो मण्डयन्ति । हर्म्येष्ठाः- मञ्चस्थाः । शिशवः । न- इव ।
शुभ्राः- शुक्लाः । वत्सासः- वत्साः । न- इव । प्रक्रीळिनः- क्रीडन्तः । पयोधाः-
उदकधारकाः ॥१६ ॥

दशस्यन्तो नो मरुतो मृळन्तु वरिवस्यन्तो रोदसी सुमेके।

आरे गोहा नृहा वधो वो अस्तु सुम्नेभिरस्मे वसवो नमध्वम् ॥ ७.०५६.१७

दशस्यन्तः- प्रयच्छन्तः । नः- अस्मान् । मरुतः । मृळन्तु- सुखयन्तु । सुमेके- सुरूपे । रोदसी-
द्यावापृथिव्यौ । वरिवस्यन्तः- पूरयन्तः । गोहा- उदकहा । नृहा- शत्रुहा । वः- युष्माकम् । वधः ।
आरे- अस्मत्तो दूरे । अस्तु- भवतु । अस्मे- अस्माकम् । वसवः- शरण्या देवाः । सुम्नेभिः- सुखैः ।
नमध्वम्- अभिमुखा भवत ॥१७ ॥

आ वो होता जोहवीति सत्तः सत्राचीं रातिं मरुतो गृणानः।

य ईवतो वृषणो अस्ति गोपाः सो अद्वयावी हवते व उक्थैः ॥ ७.०५६.१८

सत्राचीम्- सर्वत्र गतिशीलम् । रातिम्- तव दानम् । गृणानः- स्तुवन् । मरुतः । वः- युष्माकम् ।
होता- आह्वाता । सत्तः- निषण्णः सन् । वः- युष्मान् । आ जोहवीति- आह्वयति । यः । ईवतः-
प्रपन्नस्य । वृषणः- वर्षकः । गोपाः- पालकः । अस्ति- भवति । सः । अद्वयावी- अवञ्चकः । वः-
युष्मान् । उक्थैः- मन्त्रैः । हवते- आह्वयति ॥१८ ॥

इमे तुरं मरुतो रामयन्तीमे सहः सहस्र आ नमन्ति।

इमे शंसं वनुष्यतो नि पान्ति गुरु द्वेषो अररुषे दधन्ति ॥ ७.०५६.१९

इमे- एते। मरुतः- वाताः। तुरम्- त्वरमाणं साधकम्। रमयन्ति। इमे। सहसः सहसः- बलिनामपि बलिनः। आ नमन्ति- नमयन्ति। इमे। शंसम्- स्तोतारम्। वनुष्यतः- हिंसकात्। नि- नितराम्। पान्ति- रक्षन्ति। गुरु- बृहत्। द्वेषः- द्वेषम्। अररुषे- लोभिने। दधन्ति- यच्छन्ति ॥१९॥

इमे रध्रं चिन्मरुतो जुनन्ति भूमिं चिद्यथा वसवो जुषन्ति।

अप बाधध्वं वृषणस्तमांसि धत्त विश्वं तनयं तोकमस्मे ॥ ७.०५६.२०

इमे- एते। मरुतः। रध्रम्- समृद्धम्। चित्- अपि। जुनन्ति- चोदयन्ति। भूमिम्- भ्रमणशीलमसमृद्धम्। चित्- अपि। जुनन्ति। यथा। वसवः- देवाः। जुषन्त- युष्मान्। सेवन्ते। तथा। यूयम्। वृषणः- वर्षकाः। तमांसि- अन्धकारान्। अप बाधध्वम्- नाशयत। अस्मे- अस्मभ्यम्। विश्वं तोकं तनयम्- धर्मसन्ततिम्। धत्त- यच्छत ॥२०॥

मा वो दात्रान्मरुतो निरराम मा पश्चाद्दध्म रथ्यो विभागे।

आ नः स्पार्हे भजतना वसव्ये यदी सुजातं वृषणो वो अस्ति ॥ ७.०५६.२१

मरुतः। वः- युष्माकम्। दात्रात्- दानात्। मा। निरराम- निर्गमाम। रथ्यः- हे महारथाः। विभागे- युष्मभ्यं हव्यविभागे। मा। पश्चात्- अनन्तरम्। दध्म। वृषणः- हे वर्षकाः। यत्। वः- युष्माकम्। सुजातम्- सुष्ठु जातं धनमस्ति। तस्मिन्। स्पार्हे- स्पृहणीये। वसव्ये- धने। नः- अस्मान्। आ भजतन- भागिनः कुरुत ॥२१॥

सं यद्धनन्त मन्युभिर्जनासः शूरा यहीष्वाषधीषु विक्षु।

अध स्मा नो मरुतो रुद्रियासस्त्रातारौ भूत पृतनास्वर्यः ॥ ७.०५६.२२

यत्- यदा। यहीषु- महतीषु। ओषधीषु। विक्षु- जेतव्यासु प्रजासु वीरेषु। शूराः- समर्थाः। जनासः- जना वीराः। मन्युभिः- क्रोधेन। सं हनन्त- संयुञ्जन्ति। तदा। पृतनासु- युद्धेषु। नः-

अस्मान् । मरुतः । रुद्रियासः- रुद्रजाः । अर्यः- अरेः सकाशात् । त्रातारः- रक्षकाः । भूत-
भवत ॥२२॥

भूरि चक्र मरुतः पित्र्याण्युक्थानि या वः शस्यन्ते पुरा चित् ।

मरुद्भिरुग्रः पृतनासु साळ्हा मरुद्भिरित्सनिता वाजमर्वा ॥ ७.०५६.२३

या- यानि । वः- युष्माकम् । पुरा- पुरातनकालात् । चित्- एव । शस्यन्ते- कीर्त्यन्ते । तानि ।
उक्थानि- मन्त्रप्रोक्तानि । पित्र्याणि- पुरातनानि । भूरि- बहूनि । मरुतः । यूयम् । चक्र- कृतवन्तः ।
मरुद्भिः । उग्रः- वीरः । पृतनासु- युद्धेषु । साळ्हा- शत्रूणामभिभविता भवति । मरुद्भिः । अर्वा-
अभिगन्ता । वाजं सनिता- अन्नसम्भक्ता च भवति ॥२३॥

अस्मे वीरो मरुतः शुष्यस्तु जनानां यो असुरो विधर्ता ।

अपो येन सुक्षितये तरेमाध स्वमोकौ अभि वः स्याम ॥ ७.०५६.२४

मरुतः । येन । सुक्षितये- शोभनभूमिप्राप्तये । अपः- उदकानि । तरेम । यः । जनानां मध्ये । असुरः-
प्राणदः । विधर्ता- विशेषेण धारको भवति । वीरः- स वीर्यसम्पन्नः । शुष्मी- बली । अस्मे-
अस्मभ्यम् । अस्तु- भवतु । अध- अथ । स्वमोकः- स्वसद्व । वः- युष्मदीया वयम् । अभि स्याम-
आतिष्ठेम । ॥२४॥

तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्निराप ओषधीर्वनिनो जुषन्त ।

शर्मन्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७.०५६.२५

इन्द्रादयो देवाः । वनिनः- सम्भक्ताः । नः- अस्माकम् । तत्- भावनम् । जुषन्त- सेवन्ताम् ।
मरुताम्- प्राणविशेषाणाम् । उपस्थे- अपस्थाने वर्तमाना वयम् । शर्मन्- मङ्गले । स्याम-
भवेम ॥२५॥